

УДК 94:[271.4:323.1]323.17(477.87)«191»
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/3.7>

Горбань Т.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІСТОРІЯ В ДОКУМЕНТІ: «МЕМОРАНДУМ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО СВЯЩЕНИКА С. БІЛКИ» ЯК ІЛЮСТРАЦІЯ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ НА ЗАКАРПАТТІ НА ПОЧАТКУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті крізь призму аналізу етнополітичної ситуації, яка склалася на Закарпатті на початку Першої світової війни, розглядається документ під назвою «Меморандум греко-католицького священика с. Білки про врегулювання національних і релігійних питань на Закарпатті», датований серпнем 1915 р., що зберігається у Державному архіві Закарпатської області. Розкриваються витoki й особливості угорської етнонаціональної політики, що сформувалася як наслідок австро-угорської угоди 1867 р., та специфіка реалізації етнополітичної доктрини угорської влади на Закарпатті. Значна увага приділяється розгляду процесу асиміляції українців Закарпаття та наслідків мадяризації у різних сферах суспільного життя, насамперед у релігійно-церковній сфері. У цьому контексті аналізується текст «Меморандуму», зміст якого на прикладі звернення священика с. Білки до прем'єр-міністра Угорського королівства наочно показує результати асиміляторської політики Угорщини, її впливу на свідомість і поведінку закарпатських українців. Окрема увага звертається на особливості угорської етнополітики, характерні для військової доби, та їх відображення у змісті «Меморандуму». Розкриття теми дослідження здійснюється на основі залучення низки репрезентативних джерел. Під час виконання дослідження насамперед застосовувався такий основоположний принцип історичного пізнання, як неупередженість у процесі аналізу подій, процесів і явищ. Основний зміст узагальнюючих висновків і напрямів подальших досліджень із цієї проблеми полягає у тому, що наслідками складної етнополітичної ситуації на землях Закарпаття за часів його перебування під владою Угорщини стали не лише трансформації в духовно-культурній та мовно-освітній сферах українського життя, а й закладений на майбутнє потенціал міжетнічних проблем, шляхи толерантного вирішення яких маємо шукати сьогодні, особливо з урахуванням непростот ситуації, яка склалася нині в українсько-угорських стосунках через «мовне питання».

Ключові слова: Меморандум, закарпатські українці, греко-католицьке духовенство, етнополітика, асиміляція, мадяризація, угорський уряд.

Постановка проблеми. Особливості історичного розвитку Закарпаття, його етнонаціональна та конфесійна своєрідність зумовлюють той сталий науковий інтерес, який викликає цей край в українських (і не лише українських) суспільствознавців. Що є цілком закономірним, адже історично зумовлена специфіка Закарпаття впливає і на наше сьогоднішнє, що спонукає науковців знову й знову звертатися до минулого у пошуках відповідей на виклики сучасності. Саме до такої непростот сторінки в історії краю – періоду потужної асиміляції, яка зумовила особливості способу життя, ціннісних орієнтацій, ментальності українців Закарпаття на початку ХХ ст., звертається автор пропонованої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історії Закарпаття у різних її аспектах присвячено

чимало праць українських і зарубіжних науковців. Це, насамперед, тритомні «Нариси історії Закарпаття», колективна монографія «Закарпаття в етнополітичному вимірі», дослідження таких науковців, як Д. Данилюк, С. Федак, Г. Павленко, Д. Поп, І. Поп, П.-Р. Магочій, В. Шандор, А. Пекар та ін. Необхідно зазначити, що й сьогодні не втратили актуальності праці С. Папа, І. Кондратовича, творчий спадок А. Волошина. У вказаних колективних дослідженнях та працях названих авторів більшою чи меншою мірою розкриваються етнополітичні, мовно-культурні, релігійні аспекти життєдіяльності українців Закарпаття у зазначений період. Водночас актуальність і різнобічність проблеми залишають простір для подальших наукових студій, а залучення невідомих та маловідомих джерел дає змогу розкрити її нові боки.

Постановка завдання. Автор ставить перед собою завдання крізь призму аналізу етнополітичної ситуації, яка склалася на Закарпатті у переддень та на початку Першої світової війни, розглянути документ («Меморандум...»), зміст якого на прикладі звернення священника с. Білки до прем'єр-міністра Угорського королівства відображає результати асиміляторської політики Угорщини, її впливу на свідомість закарпатських українців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж безпосередньо приступити до розгляду названого документу, окреслимо основні особливості етнополітичної ситуації, яка склалася на Закарпатті на початок ХХ ст. Як відомо, результатом австро-угорської угоди 1867 р. стало надання Угорщині права на здійснення самостійної внутрішньої політики, в етнополітичній царині зокрема. Щодо останньої, то особливо виразно сутність етнополітичної доктрини угорської влади викладена у словах одного з найвпливовіших угорських політиків перших десятиліть ХХ ст. А. Аппоньї, який у період 1906–1918 рр. двічі обіймав посаду міністра освіти: «...якщо мадяри є панамі-господарями, то інші раси мусять бути слугами, і поки ці відносини існують, є абсурдом говорити про рівність» [12, с. 184].

Така політика влади сформувала в угорській частині дуалістичної монархії становище, за якого рівні з мадярами права національних меншин могли бути досягнуті лише за умови їх цілковитої асиміляції. Сприятливим асиміляційним чинником, на думку П.-Р. Магочія, було те, що в Угорщині в певному розумінні було «дуже толерантне суспільство»: «Згідно із законом про національності 1871 р., кожен громадянин, байдуже, яка в нього віра чи етнічне походження, мав цілковите право стати мадяром. Якщо хтось щиросердно починав уважати себе мадяром, не було ніякої дискримінації, і тому й не дивно, що значне число русинів, сербів, хорватів, німців, а надто євреїв поробилися поважними мадярами» [5, с. 46].

Орієнтованість на дієву і послідовну політику асиміляції, спрямовану на те, щоб мадяризувати достатньо численні національні групи і тим самим «остаточно зрушити національний баланс Угорщини на користь мадярів», зазначає Магочій, пояснювалася як традиційною опозицією Будапешта до Габсбурзького уряду, так і «майже патологічним страхом» перед тим, що «мадяри становлять меншість у власній країні» і «колись пощезнуть, поглинуті своїми численнішими сусідами» [5, с. 43–44]. Відповіддю мадярського су-

спільства на цю ситуацію було створення «культу ілюзії», формування відчуття високої місії власної культури, що й мало призвести до повної мадяризації усіх виявів життя Угорського королівства [5, с. 44]. Отже, робить висновок відомий історик, прагнення брати активну участь у житті угорського суспільства спонукало до свідомої і активної асиміляції багатьох представників етнічних меншин.

Початок ХХ ст., особливо переддень та роки Першої світової війни, позначилися посиленням асиміляційних процесів. Владою створюються умови для практично повного домінування угорської мови в освітній сфері: згідно з ініційованим А. Аппоньї законом від 1907 р., для запровадження обов'язкового навчання угорською мовою у школах із неугорською мовою викладання було достатньо, аби таке бажання висловили батьки двадцяти дітей або двадцять відсотків учнів. Для українського населення Закарпаття прийняття цього закону означало, по суті, витіснення рідної мови з освіти: були закриті всі українські школи, і станом на 1915 р. на Закарпатті залишилося лише 18 змішаних угорсько-українських шкіл [1, с. 55].

У тому ж таки році було зроблено ще один рішучий крок на шляху мадяризації, який створював серйозну загрозу культурно-духовному життю українців. Уряд ініціював відмову від використання в освіті та церковному житті Закарпаття кирилиці, у якій угорська влада вбачала осередок збереження традицій слов'янської культури і, отже, перепону на шляху тотальної мадяризації. Улітку 1916 р. був виданий закон, що забороняв застосовувати кириличну абетку у світських і церковних школах та використовувати написані нею книги. Натомість упроваджувалася латинська абетка в поєднанні з мадярською фонетикою, і згідно з новою граматикою почали видавати підручники, релігійну літературу, періодику. Угорське суспільство, і зокрема угорська преса, схвально зустріли заборону кирилиці, наголошуючи на «цивілізаційному» значенні цього заходу – як, наприклад, було сказано в одній із будапештських газет: «Упровадивши мадярські букви, можна би з руського простака зробити людину, бо до цих пір він лише вегетує життям скотини» [9, с. 603].

Дедалі більше відчувалося посилення мадяризації в такій чутливій сфері суспільного життя, як релігійно-церковна. Результати етнонаціональної політики угорської влади виразно проявилися у цій царині ще у другій половині ХІХ ст. Як указує А. Пекар, Ужгородська духовна семінарія, яка в першій половині ХІХ ст. була заборолом

національного духу й культури, згодом перетворилася на розсадник денационалізації, і цим же шляхом пішла Пряшівська семінарія, викладачі якої «намагалися перевищити своїм мадярським патріотизмом Ужгородську». Загалом же, зазначає автор відомого дослідження з історії Церкви на Закарпатті, під кінець ХІХ ст. «із закарпатських семінарій зачало виходити цілком змадяршене духовенство, що встидалося своєї національності й волило себе радше називати *«мадярськими греко-католиками»* ніж *«русинами»*» [10, с. 93].

Принагідно зауважимо, що в подальшому така тенденція стосовно зміни самоназви лише посилювалася й особливо виразно проявила себе в роки Першої світової війни, коли «бути русином стало не тільки неprestижно, а й небезпечно, бо за атмосфери шовіністичної істерії і офіційної русофобії власті у кожному національно свідомому русині бачили потенційного русинського шпигуна», що спонукало частину священнослужителів звертатися до угорського уряду з проханням вилучити з офіційних документів поняття «русин», «русинський» [11, с. 10].

Не можемо не вдатися до ще одного промовистого прикладу такого роду наслідків тотальної мадяризації. Говорячи про посилення асиміляторської політики угорської влади в роки війни і відсутність протестів із боку русинів, навіть національно свідомих народовців, П.-Р. Магочій наводить зразок «вияву безмежної любові до батьківщини» та «вірності Угорщині». Йдеться про досить відому петицію до уряду, складену навесні 1915 р. священниками Нижньоверецького округу Березького комітату. У петиції представники духовенства «пропонували і вимагали», «щоб остаточно вийшли з ужитку старі назви «русин» і «малорос» і нас називали угорцями або католиками східного обряду, отже, щоб ми, таким чином, були вільні від страшних і ганебних звинувачень в «антипатріотизмі»» [5, с. 48]. Також проугорськи налаштовані священнослужителі висловлювали переконання, що після заборони назви «рутен» «незабаром у Карпатах руське слово буде таким рідким явищем, як і біла ворона» [8, с. 376].

Серед заходів, упроваджуваних у руслі політики мадяризації греко-католицької церкви на Закарпатті та спрямованих на витіснення зі свідомості карпатоукраїнців їхньої слов'янської ідентичності назвемо заборону називати руськими церковні обряди, вилучення з релігійних календарів свят, які мали «слов'янсько-народну прикрасу», зокрема свята Кирила і Мефодія та Покрови Пресвятої Богородиці, і наказ запровадити нато-

мість свята, що вшановували мадярських святих. У 1910 р. греко-католицькі єпархії отримали розпорядження, згідно з яким мали перейти з юліанського на григоріанський календар. Це рішення, переконаний дослідник історії Закарпаття С. Пап, могло викликати помітне невдоволення в населення, «тому обіжник єпископа Антонія Папа (правильно – Антоній Папп, єпископ Мукачівської єпархії у 1912–1924 рр. – Т.Г.) священники боялися переріхувати в церкві, щоб не викликати обурення». Наводить автор і такий цікавий факт: до тих пір «всі обіжники з єпископської канцелярії писалися мадярською мовою, а цей, про зміну календаря, було видано по-руськи» [9, с. 600].

Хоча перехід на новий календар передбачалося здійснювати поступово, потрібно зазначити, що влада вдавалася до допомоги силових структур для забезпечення дотримання нових порядків у церковному житті. «...мадярська жандармерія дуже стежила за тим, щоби ці свята не відзначалися», – пише С. Пап [9, с. 600], пояснюючи причину того, що деякі священники зачиняли церкви у ті дні, на які припадали свята за юліанським календарем. Утім, у справі мадяризації закарпатських єпархій вистачало і добровільних помічників. Із цією метою під патронатом влади створювалися товариства і організації відповідного спрямування на зразок заснованого 1898 р. в Будапешті «Краєвого комітету греко-католиків мадярів», який, зокрема, завзято виступав за вилучення із церковного календаря свят слов'янських святих та переведення богослужіння на угорську мову. Із початком війни діяльність Комітету ще більше активізувалася, проявляючись насамперед у гоніннях на юліанський календар та кириличну абетку. Ці останні, на думку діячів Комітету, підтримували на Закарпатті «протидержавний дух» і «українство», що у воєнний час могло довести «до державної зради» [10, с. 101].

Отже, розглянувши в загальних рисах витоки та особливості угорської етнонаціональної політики, і зокрема етнополітичну ситуацію на Закарпатті на початку ХХ ст., яка в одному з історичних досліджень охарактеризована так: «нищити русинів зробилося немов патріотичним обов'язком мадярським» [8, с. 354], перейдемо до аналізу вказаного у заголовку статті документа, повна назва якого – «Меморандум греко-католицького священника с. Білки про врегулювання національних і релігійних питань на Закарпатті». Як уже було зазначено, цей документ, датований серпнем 1915 р., є яскравою ілюстрацією наслідків етнополітики, проваджуваної угорською владою у другій

половині XIX – на початку XX ст., результатів асиміляції українського населення Закарпаття й особливо наполегливої і послідовної мадяризації греко-католицької церкви.

У «Меморандумі» його автор, священник Олодар Романець, представник того «цілком змадяреного духовенства», про яке говорив А. Пекар, звертається до голови угорського уряду (при цьому, демонструючи вірнопідданську позицію щодо влади, вдається до неабияких біблійних порівнянь на адресу останнього, порівнюючи його з Мойсеєм і проголошуючи, що голова уряду має вести угорський та русинський народи разом, як Мойсей ізраїльтян). Насамперед О. Романець намагається запевнити угорського високопосадовця у цілковитій лояльності та «чистоті помислів» закарпатських русинів і їхньому цілковитому сприйнятті Угорщини як своєї батьківщини, щодо якої вони мають «відповідні обов'язки». Але особливий наголос у документі зроблений на пошуку «ворогів, які підривають довіру уряду до русинів». Також висловлюється серйозна збентеженість автора поширенням «хибної думки», яка полягає у тому, що нібито угорські русини ставляться із симпатією до великоросів та галицьких русинів [6, арк. 4].

Прагнучи переконати угорський уряд у помилковості цього твердження, О. Романець викладає власну думку щодо причин, які призвели до його поширення. Насамперед, уважає він, це «збіг національності та віросповідання», внаслідок цього «виникла помилкова думка, що рутени (русини) – частина руського (російського) народу». Цей збіг «вороги завжди використовували у негативному плані», тобто наголошували на відмінності у віросповіданні та мові між русинами й угорцями [6, арк. 4, 7]. Ще одну причину «помилки» автор «Меморандуму» вбачає у «ворожій діяльності» як росіян, які направляють своїх місіонерів на Закарпаття, аби завоювати симпатії місцевих русинів, так і галицьких русинів – «зрадників, які проводять свою лінію» і «намагаються прихилити на русофільський бік керівників угорських русинів» [6, арк. 6, 8].

Звертає на себе увагу той факт, що, намагаючись захистити «угорських русинів» від підозр у москвофільстві, О. Романець звинувачує у «ворожих впливах» не тільки росіян, тобто противників «по той бік фронту», а й «галицьких русинів» – таких же, як і закарпатці, підданих Австро-Угорської імперії. Така позиція священнослужителя – не лише чергове свідчення потужної асиміляторської політики Угорщини,

а й наочний показник ступеня відокремленості закарпатських українців від українців не тільки Наддніпрянщини, а й Галичини. Принагідно не можемо не пригадати влучну характеристику цієї ситуації, що її висловив М. Драгоманов, зазначивши свого часу, що Угорська Русь духовно відрізана навіть від Галичини більше, ніж Австралія від Європи. Дійсно, боячись небажаного впливу з боку інших регіонів імперії, насамперед Галичини, українське населення якої дедалі активніше розгортало рух за національну емансипацію, Будапешт політично, економічно й адміністративно ізолював Закарпаття від Галичини і Буковини, значною мірою паралізував культурні зв'язки між ними [4, с. 193, 195]. Наведемо ще один невеликий, але показовий приклад, який свідчить про сприйняття українським населенням Закарпаття галичан більше як іноземців, аніж як співвітчизників. Так, стаття про біженців із Галичини, які втікали на Закарпаття від російської окупації, надрукована у січні 1915 р. в популярному виданні «Неделя» («поучительно-господарска газета для угро-русского народа»), мала вельми промовисту назву – «Чужинці» [7].

Повертаючись до «Меморандуму», зупинимося ще на такому цікавому моменті, який висвітлює не лише патріотичні поривання, а й цілком узгоджуваний із ними прагматизм автора документу. О. Романець говорить про активізацію «панславистичних впливів» і не завжди успішне протистояння цим впливам із боку «керівників русинського народу» – священників і вчителів, про що свідчили «випадки зради», яких «не було в минулому» [6, арк. 8]. Пропонуючи заходи, які попереджали б такі випадки та посилювали патріотичні настрої населення, автор «Меморандуму» неодноразово упродовж усього звернення намагається схилити угорського прем'єр-міністра до думки щодо доцільності і бажаності «матеріально заохочувати тих людей, які ... не піддалися агітації з ворожого боку», насамперед учителів та священників [6, арк. 11], очевидно, вважаючи, що патріотизм «керівників русинського народу» буде міцнішим, якщо його підтримають цілком матеріальні аргументи.

Зауважимо, що такий практичний підхід видається цілком закономірним хоча б з урахуванням того, що діти привчалися до нього зі шкільних років. Маємо на увазі особливості дотримання закону 1879 р., за яким угорська мова ставала обов'язковою в усіх неугорських школах. Згідно з його вимогами, вчителі карали учнів, які розмовляли рідною мовою під час перерв між уроками і

поза школою. Натомість тих, «хто зовсім переставав говорити по-руськи, нагороджували і ставили за приклад поведінки для інших дітей» [2, с. 298], таким чином змалечку формуючи у дітей як острах перед покаранням, так і очікування винагороди за «правильну поведінку».

Завершуючи розгляд «Меморандуму греко-католицького священика с. Білки про врегулювання національних і релігійних питань на Закарпатті», зупинимось ще на одному фрагменті цього документа, а саме на тому, який демонструє ставлення автора до запровадження латинської абетки замість кирилиці. Закономірно, що, як і решта мадяризованих священнослужителів, О. Романець вітав такий напрям дій уряду. У своєму зверненні, привертаючи особливу увагу голови уряду до необхідності якнайскоріше забезпечити греко-католицькі парафії новою релігійною літературою, він наголошує, з одного боку, на доцільності друкування її не кириличним, а латинським шрифтом, аби «народ звикав» до останнього, з іншого – пропонує подбати про те, щоб створити максимальні перешкоди для доступу до народу літератури, надрукованої кирилицею. Вагоме значення проведення політики латинізації, на переконання автора «Меморандуму», полягало ще й у тому, що вона зробить менш доступною для русинського народу літературу з Галичини [6, арк. 11–12] – цього, на думку О. Романця, вогнища «ворожих впливів».

Таким чином, на прикладі проаналізованого документу бачимо ще одне підтвердження успішності здійснюваної угорською владою політики окремішності українців-русинів, яка мала спри-

яти досягненню стратегічної мети, а саме створенню «єдиної угорської нації». З офіційної позиції, пропагованої, зокрема, засобами масової інформації, проголошувалося, що українцями є населення Галичини, Буковини та «південної частини російського низу», і що маляр «ніколи не зараховує сюди тих греко-католицьких угорських громадян, що живуть у північно-східних комітатах, і що він ніколи не ідентифікує їх з українцями, отже, виключає їх зовсім із поняття «українці» [3, с. 48–49]. Зрештою, відчуття власної відрубності по відношенню до решти українського народу, яке наполегливо і послідовно впроваджувалося у свідомість українців Закарпаття, формувало в останніх байдужість, відчуженість, а часом, як показує документ, навіть ворожість у ставленні до українців «по той бік Карпат», і в умовах повного політичного домінування угорців вело в результаті до втрати тієї ж таки окремішності та мадяризації.

Висновки. Визначаючи основний зміст узагальнюючих висновків та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі, зазначимо, що наслідками етнополітичних процесів, які відбувалися на Закарпатті в період його перебування під владою Угорщини, особливо за часів Австро-Угорської імперії, стали не лише трансформації в духовно-культурній, мовно-освітній тощо сферах життя українців Закарпаття, а й закладений на майбутнє потенціал міжетнічних проблем, шляхи толерантного вирішення яких маємо шукати сьогодні, особливо з урахуванням непростого ситуації, яка склалася нині в українсько-угорських стосунках через «мовне питання».

Список літератури:

1. Аппоньї Альберт. Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. Т. 1 / гол. ред. В. Кубійович. Париж ; Нью-Йорк, 1955. 400 с.
2. Буцевицький В. Етнополітика Австро-Угорщини щодо Закарпаття. *Мала енциклопедія етнодержавознавства* / редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. Київ : Довіра ; Генеза, 1996. С. 297–298.
3. Дорошенко Д. Угорська Україна. Ужгород : Срібна земля, 1992. 59 с.
4. Закарпаття в етнополітичному вимірі : монографія / редкол.: Ю. Левенець (голова) та ін. Київ : ІІІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 682 с.
5. Магочій П.-Р. Формування національної свідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). Ужгород, 1994. 295 с.
6. Меморандум греко-католицького священика с. Білки про врегулювання національних і релігійних питань на Закарпатті / Державний архів Закарпатської області. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 738. Арк. 1–12.
7. Неделя. 1915. № 6. 7/25 януар.
8. Нариси історії Закарпаття / відп. ред. І.М. Гранчак. Ужгород, 1993. Т. 1. 436 с.
9. Пап С. Історія Закарпаття : в 4-х т. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2003. Т. 3. 648 с.
10. Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття ; вид. 2-е. Рим–Львів, 1997. Т. 1 : Єрархічне оформлення. 241 с.
11. Поп І. Homo Totalitaricus? Історія Закарпаття: критичні роздуми. *Карпатський край*. 1996. № 5–7. С. 4–23.
12. Шандор В. Закарпаття, історично-правний нарис від IX ст. до 1920. Нью-Йорк, 1992. 292 с.

Horban T.Yu. HISTORY IN THE DOCUMENT: “MEMORANDUM OF A GREEK CATHOLIC PRIEST OF THE VILLAGE OF BILKY” AS AN ILLUSTRATION OF THE ETHNO-POLITICAL SITUATION IN TRANSCARPATHIA AT THE BEGINNING OF THE FIRST WORLD WAR

Through the prism of the analysis of the ethno-political situation that developed in Transcarpathia at the beginning of the First World War, the article considers the document entitled “Memorandum of a Greek Catholic Priest of the village of Bilky on the Settlement of National and Religious Issues in Transcarpathia” dated August 1915 that is stored in the State Archives of the Transcarpathian Oblast. The origins and peculiarities of the Hungarian ethno-national policy that was formed as a consequence of the Austro-Hungarian agreement of 1867, and the specifics of the implementation of the ethno-political doctrine of the Hungarian government in Transcarpathia are revealed. Considerable attention is paid to the process of assimilation of Ukrainians in Transcarpathia and the consequences of Madarization in various spheres of public life, especially in the religious and ecclesiastical sphere. In this context, the text of the Memorandum is analyzed, the content of it, on the example of the address of the priest of the village of Bilky to the Prime Minister of the Kingdom of Hungary, clearly shows the results of the assimilation policy of Hungary, its impact on the consciousness and behavior of Transcarpathian Ukrainians. Particular attention is paid to the peculiarities of Hungarian ethnopolitics, characteristic of the war era, and their reflection in the content of the Memorandum. Disclosure of the research topic is based on the involvement of a number of representative sources. In carrying out the study, first of all, such fundamental principle of historical knowledge as impartiality in the analysis of events, processes and phenomena was used. The main content of generalizing conclusions and directions of further research on this problem is that the consequences of the difficult ethnopolitical situation in Transcarpathia during its staying under Hungary were not only transformations in the spiritual, cultural and linguistic and educational sphere of Ukrainian life, but also laid for the future potential of interethnic problems, the ways of tolerant solution, for which we are looking today, especially taking into account the difficult situation that has developed today in Ukrainian-Hungarian relations due to the “language issue”.

Key words: Memorandum, Transcarpathian Ukrainians, Greek Catholic clergy, ethnopolitics, assimilation, Madarization, Hungarian government.